

REGISTRERINGSRAPPORT

Med funn av nyere tids kulturminner

Sanering av planovergang Langnes, Askim

Indre Østfold kommune

LINN SOLLI 2022

Saksnummer og navn		2021/39671 Sanering av planoverganger Langnes, Askim	
Kommune		Indre Østfold	
Gårdsnavn – gnr./Bnr.		Gnr. 95 Langnæs Gnr. 97 Ille nordre	Bnr. 1 Langnæs østre, 2 Langnæs vestre, 3 Østfold, 8 Vestre Langnes Bnr. 1 Ille nordre, 2 Illestykket, 3 Bingen, 4 Illestykket, 7 Stubberud, 9 Vestlie, 11
Oppdragsgiver		Sweco Norge AS	
Utført av	Periode	Type arbeid	Timer
Linn Solli	29.10.21	Forarbeid	7,5
Linn Solli, Kristin Fjærestad, Arild Teigen, Per Erik Gjesvold	30.10-15.11.21	Registrering	91
Linn Solli	01-08.04.22	Etterarbeid	35
Sum			133,5
Faglige konklusjoner		Askeladden ID	
	Automatisk fredet kulturminne		
x	Ikke automatisk fredet kulturminne	286595	
	Fra før kjent kulturminne		
	Utgravd i forbindelse med registreringen		
	Ingen funn		
Naturvitenskapelige prøver		Antall	
Vedart		1	

Innhold

Bakgrunn for registreringen	6
Sammendrag.....	6
Deltakere og tidsrom.....	6
Områdebeskrivelse.....	7
Steds- og gårdsnavn	10
Gårdsnavnsbeskrivelse.....	10
Langnes Skanse	12
Metallsøkerundersøkelse 30.10.21	12
Undersøkelser 2013-2016	13
Funn som kan knyttes til slaget ved Langnes 9.-10. august 1814	14
Funnkategoriene	15
Metode ved den arkeologiske registreringen	28
Overflateregistrering.....	28
Maskinell sjakting.....	28
LiDAR.....	28
Undersøkelsen	29
Resultater/funn	30
ID 286595 Stabbur fra nyere tid	30
Konklusjon	35
Vedlegg	36
Funnliste (Metallsøk).....	36
Fotoliste	41
Kartliste	41
Figurliste.....	42
Figurliste.....	43

Kart 1: Kartutsnitt som viser hvor i Viken fylkeskommune registreringsområdet ligger.

Kart 2: Lokaliseringskart med registreringsområdet markert med rød firkant.

Bakgrunn for registreringen

I forbindelse med sanering av planoverganger på Langnes, Askim i Indre Østfold kommune foretok Viken fylkeskommune en arkeologisk registrering. Reguleringsarbeidet omfatter et areal på ca. 140 dekar. Tiltakshaver er Sweco Norge AS.

I nærområdet er det flere kjente kulturminner fra ulike perioder, blant annet bosetningsaktivitetsområde fra steinalder, en rekke gravminner fra jernalder, samt Langnes skanse fra nyere tid (kart 3). Skansen ligger nord for planområdet og ble bygget av det Bergenhusiske infanteriregiment i 1813 og 1814. Slaget ved Langnes skanse i 1814 var det siste slaget som ble kjempet mellom to Skandinaviske land. På bakgrunn av stedets tilknytning til Langnesskansen fikk Viken fylkeskommune bistand fra Norsk Metallsøkerforening i forbindelse med registreringen for systematisk søk innenfor deler av planområdet. Metallsøket ble gjennomført i forkant av den arkeologiske registreringen, og resultatene av undersøkelsen vil bli redegjort for i registreringsrapporten.

Ut fra områdets topografi og nærhet til automatisk fredete kulturminner varslet Viken fylkeskommune i brev av 29.6.2021 om behov for en arkeologisk registrering, jf. kulturminneloven § 9. Hensikten var å undersøke om reguleringsplanen kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner.

Sammendrag

Det ble registrert ett nyere tids kulturminne, ID286595.

Lokaliteter funnet på registreringen					
ID-nr. ¹	Kulturminnetype	Vernestatus	Beskrivelse	Datering	Gnr./navn
286595	Bosetningsspor	Ikke fredet	6 stolpehull fra et stabbur	Etterreformatorisk periode	95 Langnæs

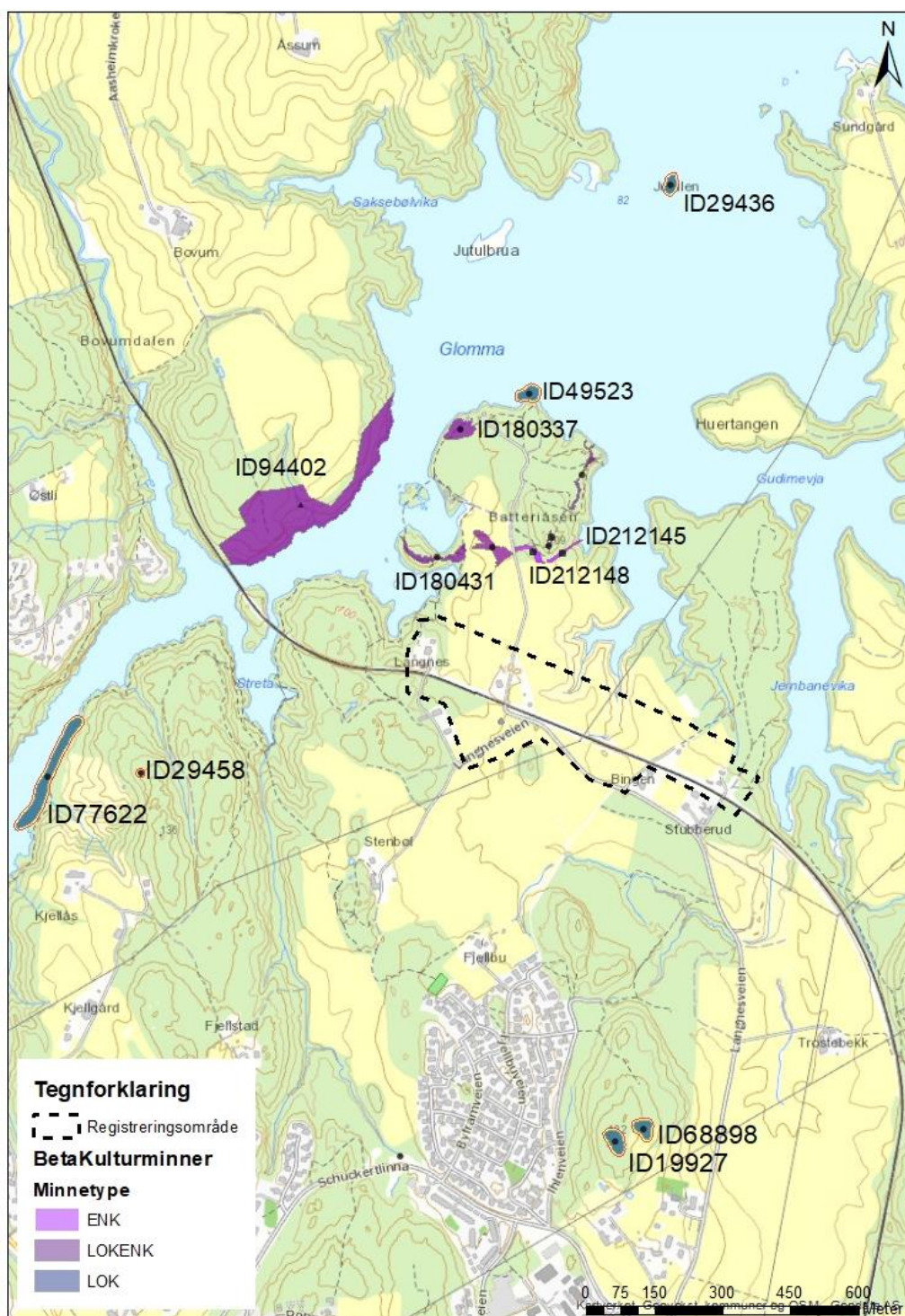
Deltakere og tidsrom

Med på denne registreringen var arkeolog Kristin Fjærestad, Arild Teigen, Per Erik Gjesvold og Linn Solli fra Viken fylkeskommune. Maskinfører var Stein-Ove Karlsen fra firma Jørgensen og Jørgensen AS. Feltarbeidet ble gjennomført i tidsrommet oktober – november 2021.

¹ ID-nr. i riksantikvarens kulturminnedatabase «Askeladden» www.kulturminnesok.no

Områdebeskrivelse

Registreringsområdet ligger ca. 3 km nordvest for Askim sentrum, på et nes sydøst for Glomma. Jernbanesporer deler planområdet i en nordre og sydlig del, og det er fire krysningspunkter over jernbanen. Området består i hovedsak av dyrket mark med mindre utmarksområder i østre og vestre ende. Terrenget består av større flater mellom tre ravinedaler som strekker seg sydover fra Glomma.

Kart 3: Oversiktskart med registreringsområdet og bosetning- aktivetsområde fra steinalder (77622), gravminner (29458, 49523, 29436, 68898, 19927) og Langnes skanse og forsvarsverk (94402, 212148, 212145, 180431, 180337).

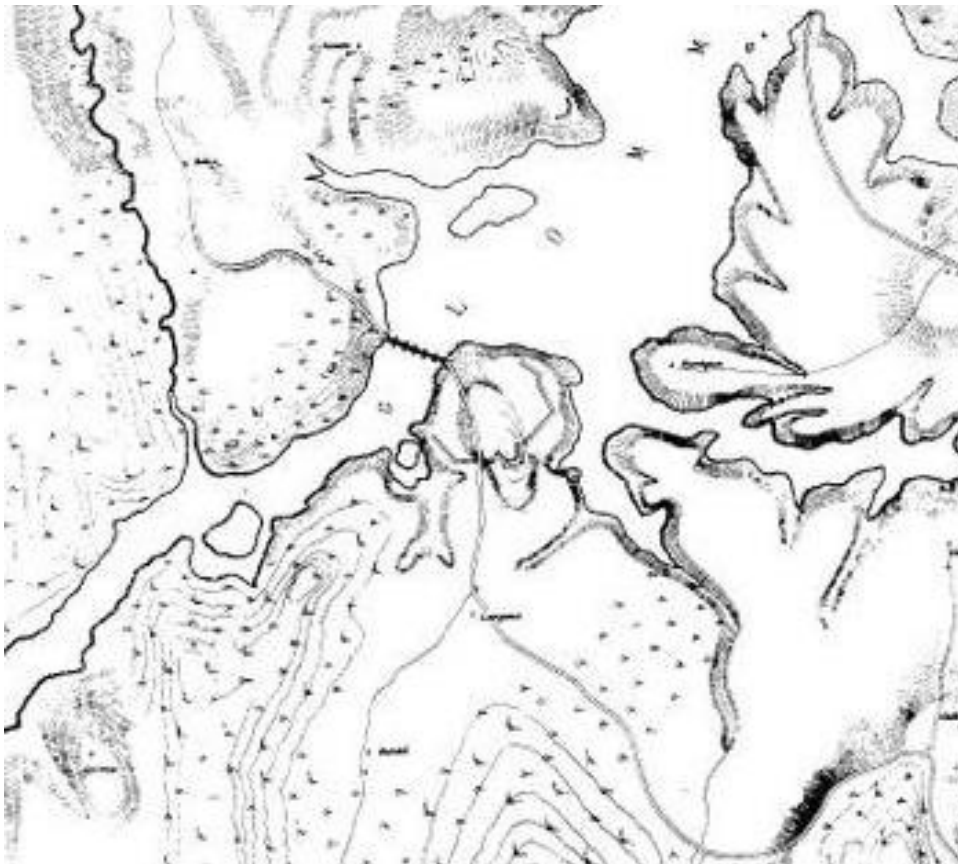
Foto 1: Østre del av registreringsområdet, tatt mot øst.

Foto 2: Nordvestre del av registreringsområdet med tunet på gamle Langnes gård og skansen i bakgrunnen. Tatt mot nordvest.

Foto 3: Sydvestre del av registreringsområdet, tatt mot nordøst.

Kart 4: Historisk kart over området fra 1817, med skansen og broen tegnet inn. Svenskene kom sørfra, der Langnes gård er avmerket. Gården ligger ved veikrysset, syd for broen.

Steds- og gårdsnavn

Gårdsnavnene i et område kan i mange tilfeller fortelle oss mye om bosetningshistorien. Enkelte navn kan knyttes opp til bestemte tidsrom. Andre ganger kan de fortelle om karakteristiske naturtrekk som i dag er tapt, eller gi informasjon om aktivitet som har vært knyttet til området eller gården.

Grunnlaget for den tradisjonelle gårdsnavnskronologien er opplysninger innsamlet og systematisert av Oluf Rygh²³⁴. Ryghs opplysninger om stedsnavnene og de eldste skriftlige navnebeleggene gir sammen med kjente kulturminner, oldsaksfunn og topografi et utgangspunkt for videre diskusjon av bebyggelsens alder. Den tradisjonelle gårdsnavnskronologien kan gi en grov tidfesting av bebyggelsens alder, men i mange tilfeller kan det være eldre gårdsbosetning fra eldre jernalder eller bronsealder i området som ikke nødvendigvis har sammenheng med dagens gårder.

Gårdsnavnsbeskrivelse

Navnet **Langnes** er et naturnavn sammensatt av ordene «lang» og «nes», og viser til gårdens beliggenhet på *det lange Nes* ved Glomma⁵.

Gården er nevnt i middelaldermanuskriptet «Røde bok⁶» (RB).

Navnet **Ilen** er sammensatt av ordene «av» og «ila» (af ila), og viser til en utømmelig *kilde*, i dette tilfellet trolig Glomma. Navnet er vanskelig å skille fra det usammensatte gårdsnavnet Ila. Rene naturnavn som Langnes og Ilen lar seg ikke datere bare ved navnet, men kan ha blitt til gjennom alle tider.

Gården er nevnt i middelaldermanuskriptet «Røde bok⁷» (RB) og i 1413 i Diplomatarium Norvegicum (DN).⁸

² Rygh, O. 1898: Norske Gaardnavne. Andet bind. Gaardnavne i Akershus amt. Opplysninger samlede til brug ved matrikkelens revisjon. Efter offentlig foranstaltning. W.C. Fabritius & sønners bogtrykkeri. Kristiania. Ryghs verk er i dag søkbart på internett: http://www.dokpro.uio.no/rygh_ng/rygh_felt.html

³ <https://snl.no/g%C3%A5rdsnavn>

⁴ Sandnes, J. 1997: Gards- og andre bustadnamn. I: Norsk stadnamnleksikon. Redigert av Jørn Sandnes og Ola Stemshaug, s 32-37. Det norske samlaget, Oslo.

⁵ Hauge, Arild. 2002: Norske gårds- og stedsnavn. <https://www.arild-hauge.com/gardsnavn.htm>

⁶ Biskop Eysteins jordebok eller Den røde bok (også kjent som Rødeboken og Raudeboka) er en viktig informasjonskilde om kirkelige inntekter og jordeiendomsforhold på Østlandet i middelalderen. Manuskriptet til jordeboken skal være fra omkring år 1390. https://no.wikipedia.org/wiki/Biskop_Eysteins_jordebok

⁷ Biskop Eysteins jordebok eller Den røde bok (også kjent som Rødeboken og Raudeboka) er en viktig informasjonskilde om kirkelige inntekter og jordeiendomsforhold på Østlandet i middelalderen. Manuskriptet til jordeboken skal være fra omkring år 1390. https://no.wikipedia.org/wiki/Biskop_Eysteins_jordebok

⁸ Diplomatarium Norvegicum er et verk som består av 22 bind med noe i overkant av 20 000 brev fra norsk middelalder. Det er i dag søkbart på internett: http://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_hjelp.html

Utdrag fra Rygh:

b.1, s.49

95. Langnes. Udt. *la`ngnes*. — Langanes (a Eidi) RB. 299.
Lannngnes 1593. Langenes 1604.1/1. Langenis 1612. Langenæs 1723.

Langanes, det lange Nes; ligger paa et i Glommen udskydende Nes.

b.1, s.49

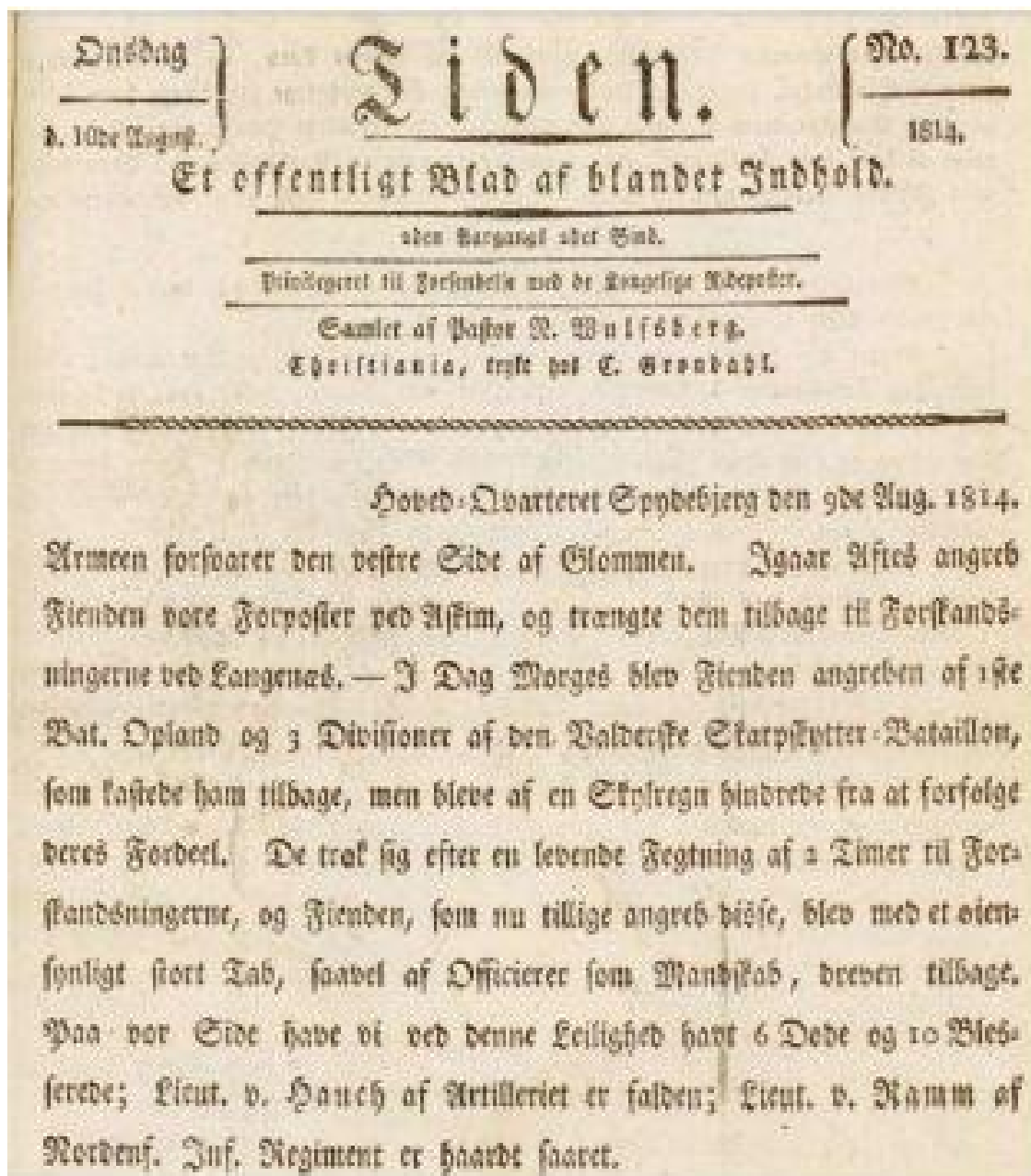
96. 97. Ilen søndre og nordre. Udt. *í`li*. — i Ilini RB. 143 s.
290 s. i Ilenæ DN. V 347, 1413 i Ilene DN. IV 743, 1492 Illenn
St. 21. 21 b. Ilenn 1593. Iillenn 1604.1/1, 1/1. Illenn 1612. Ihlen
søndre og nordre 1723.

Ílin, sms. af íla f., Kildevæld, og vin. Ogsaa i Stange, paa Modum,
i Lier; paa fl. St. vanskeligt at skille fra det usammensatte íla, brugt som
Gaardnavn.

Langnes Skanse

Metallsøkerundersøkelse 30.10.21

Per Erik Gjesvold

Figur 1: TIDEN - et offentligt Blad af blandet Indhold dekket slaget ved Langnes. Nyheten nådde befolkningen i Christiania den 10. august 1814. «Hoved-Quarteret Spydeberg den 9nde Aug. 1814. Armeen forsvarer den vestre Side af Glommen. Igaar aftes angreb Fienden vore Forposter ved Askim, og trængte dem tilbage til Forskandsningerne ved Langnes. — I Dag Morges blev Fienden angreben af 1ste Bat. Opland og 3 Divisioner af den Valderste Skarpskytter-Bataillon, som kastede ham tilbage, men bleve af en Skyldregn hindrede fra at forfølge deres Fordel. De trak sig efter en levende Fegtning af 2 Timer til Forskandsningerne, og Fienden, som nu tillige angreb viste, blev med et øiensynligt stort Tab, saavel af Officierer som Mandskab, dreven tilbage. Paa vor Side have vi ved denne Leilighed havt 6 Døde og 10 Bleserede; Lieut. v. Hauch af Artilleriet er falden; Lieut. v. Ramm af Nordenf. Inf. Regiment er haardt saaret.»

Nord for planområdet ligger Langnes skanse. Skansen var del av et militært brohode over Glomma og ble bygget av det Bergenhusiske infanteriregiment i 1813 og 1814. Skansen skulle muliggjøre at norske tropper kunne krysse elva og føre en angrepskrig lengre sør i Smaalenene. I forbindelse med uavhengighetskrigen under Norges nyvalgte konge Christian Fredrik var skansen i kamp 9. og 10. august 1814. I alt antar man at så mange som 2500 mann var direkte involvert i kampene, noe som er store styrker i nordisk målestokk. Kampene foregikk bla. inne i det som er foreslått som planområde. Kampene ved Langnes var en av de få «lyspunktene» under 1814-krigen hvor de norske styrkene vant isolert sett. Seieren ble imidlertid ikke utnyttet og på Kongens ordre trakk de norske styrkene seg tilbake over Glomma hvor de ble stående frem til våpenhvilen og gjennom den påfølgende okkupasjonstiden frem til senhøsten 1814.

I dagene etter trefningene ved Langnes skrives det ut 7500 muskett patroner av en av infanteribataljonene ved Oplandske infanteriregiment som var involvert ved Langnes. Det vitner om intensiteten i trefningene.

Tradisjonelt underrapporteres tap av menneskeliv i krig og tapene fra Langnes er i så måte ikke noe unntak. Norske tap oppgis til rundt 30 drepte og 100 sårede. Svenskene skriver lite om sine tap, men tilgjengelige etterkrigskilder kan tyde på at de hadde minst 100 falne og kanskje så mange som 300.

Tilbaketrekningen fra Langnes var i tråd med generalplanen, men var i praksis den siste steinen til byrden som knakk moralen til en utslitt og dårlig ernært norsk hær i denne delen av landet.

Nederlaget i 1814 førte til noe som best kan beskrives som et nasjonalt traume. Etterkrigstiden var preget av krigsrettssaker og dommer i høyesterett knyttet til forhold under krigen mot Sverige. Samfunnsdebatten om emnet var polemisk og meningene om den norske hærs og dets offiserers innsats var mange og harde og fortsatte langt inn på 1860-tallet. Den blusset opp på nytt 30 år senere og var mye debattert i forbindelse med oppseilingen av unionsoppløsningen i 1905.

Etter unionsoppløsningen sementerte det seg et narrativ rundt 1814 krigen som i stor grad underkommuniserte betydningen av Langnes og la vekten på de store politiske linjene som førte frem til unionsoppløsningen. Langnes er altså et viktig sted i norsk historie.

Undersøkelser 2013-2016

I 2013, 2014 og 2015 bevilget Riksantikvaren penger til undersøkelser av Langnes skanse i forbindelse med grunnlovsmarkeringen og 1814. Undersøkelsene ble gjennomført av Østfold fylkeskommune (nå Viken fylkeskommune) i samarbeid med Norsk Maritimt museum, Askim kommune (Nå Indre Østfold kommune) og frivillige fra Norges metallsøkerforening. Arbeidet resulterte i at rundt 900 meter av skanseanlegget ble gjenoppdaget, ryddet frem og nå inngår i en skjøtselsavtale med Indre Østfold kommune. Samarbeidet med Norges metallsøkerforening førte til over 1000 funn av kuler, kardesk og annet militært utstyr fra trefningene. Totalt ble rundt 90 dagsverk benyttet til metallsøk.

Undersøkelsene bidro vesentlig til å kaste nytt lys på hendelsene ved Langnes i 1814. Undersøkelsene i 2013-16 knyttets seg primært til selve skanseanlegget selv om det ble gjort metallsøk i inn og utmark rundt skansen.

Østfold fylkeskommune hadde ikke ressurser til å frede anlegget i 2016 etter undersøkelsene selv om det vurderes å være i fredningsklasse som et nasjonalt viktig kulturmiljø. Langnes skanse et av de få gjenværende militære byggverkene fra mirakelåret 1814 hvor det fortsatt er mulig å lese landskapet og plasseringen av anlegget ut ifra datidens premisser for krigføring.

Funn som kan knyttes til slaget ved Langnes 9.-10. august 1814

Foto 4: Skråfoto fra Widerø 1946. Bildet viser hvordan anlegget strakte seg fra Glomma i vest og over jordene inn mot Batteriåsen i øst. En får også et inntrykk av topografien før jordforbedringstiltakene i 1963.

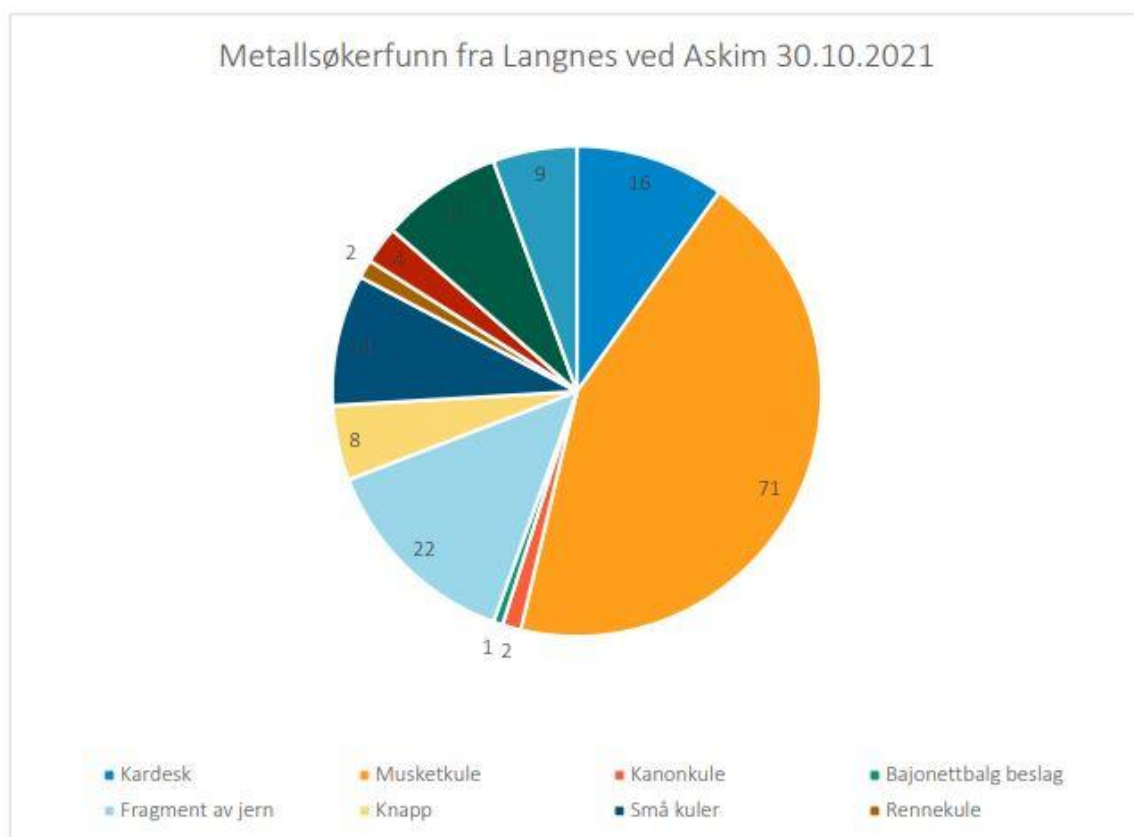

Foto 5: Foto som viser gamle låven på Langnes gård som ble revet i 1917. Låven lå øst på tunet på det som i dag er Langnesveien 277. Foran i bildet kan en se 4-, 3- og 1- punds kanonkuler som ble funnet i og ved låven.

Undersøkelsen ble gjennomført med 30 metallsøkere fra NMF og to arkeologer (som målte inn funnene) fra Kulturarv i Viken fylkeskommune. Under gjennomføringen ble gruppen delt i to slik at man unngikk en evt. spredning av floghavre fra infiserte områder over på de usmittede jordene.

NMF diskriminerte ikke jernutslag på metallsøkerne i denne undersøkelsen siden det var forventet å finne kardesk kuler og kanonkuler av støpejern fra slaget her den 9. – 10. august 1814. Dette resulterte i funn av mye spiker og udefinerte jernfragmenter, men også i flere funn av interessante og identifiserbare funn.

I alt ble det tatt inn 183 funn for nærmere undersøkelse og bestemmelse. 162 av funnene ble senere kategorisert.

Figur 2: Figur som viser fordelingen av de ulike funnkategoriene.

Funnkategoriene

Kardeskkuler

I alt ble det funnet 16 kardeskkuler. Kardeskkuler ble skutt fra de norske kanonene på skansen i 1814. De var pakket sammen 50 stykker i blikkbeholdere med en treplugg bak mot ladningen og med et tynnere trelukk foran for å holde kulene på plass. Kanonene kunne holde en skuddtakt på 3-5 skudd i minuttet avhengig av behovet og tilgangen på ammunisjon. Effekten av kardeskladninger var som av forvokste haglegevær.

Kardesk hadde ofte noe lengre praktisk rekkevidde enn muskettene. Hovedforskjellen lå i tilvirkningsmaterialet som var støpejern, utgangshastigheten som var høyere enn muskettene og hardheten som ga bedre gjennomslagsevne i målet. Praktisk rekkevidde varierte avhengig av kanontype, men 200 - 250 meter var ansett som normalt. Var kruttkvaliteten god var rekkevidden opp imot 475 meter. Kardeskkulene er av støpejern, men var godt bevart i matjordslaget etter nærmere 200 år. Metallsøkerundersøkelsene fra 2014 og 2015 hadde også funn av kardeskkuler, men relativt få i forhold til denne undersøkelsen.

Type	Antall	Vekt	Skutt fra kanon
Kardeskkule	10	35-39 gram	3-punds artilleri kanon
Kardeskkule	5	69-133 gram	4- eller 8-punds festningsartilleri fra sendt fra Fredrikstad festning
Kardeskkule	1	17 gram	1-punds Amusett – Infanterikanon

Figur 3: Tabell som viser funn av kardeskkuler fra metallsøket

Foto 6: Kardesk kuler fra kanonene i Langnesskansen. De fire til venstre er fra 4 og 8 punds kanonene som kom fra Fredrikstad festning. De fire i midten er fra 3 pundskanoner. Dette var standardkanonen i artilleriet i 1814. De tre lengst til høyre er fra 1 punds infanterikanoner, såkalte Amusetter (av fransk fornøylig). 1 Punds kanoner var bemannet av - og fulgte infanteriet på slagmarken. De inngikk ikke i artillerioppsettet.

Muskettkuler

Muskettkulene er laget av bly. I 1814 hadde hver infanterist 30 ferdiglagede papirpatroner med kule og krutt i ammunisjonsveske på høyre siden og 30 ekstra i tornisten på ryggen. Ved skyting bet soldatene av den papirkledde kula, helte litt av svartkruttet på fengpannen til musketten. Resten av kruttet helte mann i pipa, slapp den tommepapirhylsa etter før man til slutt la inn kula og stappet det hele tett med ladestokken. Deretter kunne man spenne hanen og skyte. I kamp var skuddtakten innledningsvis på 4-5 skudd per minutt. Etter hvert sank skuddtakten pga. at sotingen fra det det brente kruttet førte til at pipediameteren ble mindre og følgelig gikk ladingen saktere.

Muskett må ikke forveksles med muskedunder som er en våpentype som aldri så særlig utstrakt militærbruk og lå nærmere det vi i dag ville kalt en hagle. De dansk- norske muskettene skulle på papiret skyte 17-lødig tunge kuler. Dette betyr at man skulle kunne støpe 17 kuler av et dansk pund bly og at hver kule følgelig skulle veie i underkant av 29 gram. Funnene fra Langnes viser imidlertid at dette var en sannhet med modifikasjoner.

Hvorfor er kulene lettere enn standardvekten?

Vekten på muskettkulene som ble funnet er svært varierende. Dette er ikke uvanlig og kan bla. tilskrives støpningen av kulene. Staten satte ut støpningen av kuler på anbud – og ofte vant laveste tilbyder. Det fantes klare spesifikasjoner på krav til diameter og vekt, men mange av kulene er støpt med for lav temperatur slik at det har dannet seg luftbobler inne i støpen. Det var heller ikke uvanlig at det ble tilsatt ulike metaller og urenheter som ikke var bly for å «drøye» blyet. Resultatet ble stor spredning i vekt og påfølgende ujevne ballistiske egenskaper. Tyngste kule i funnmaterialet veier 31 gram mens den letteste veier 18 gram. Kun 10 av de 71 kulene ligger innenfor malen på 29 gram +/- 2 gram. De øvrige er for lette. Midlere vekt ligger på 25 gram.

En annen forklaring på de lette kulene er nedsotingen fra skytingen som gradvis gjorde diameteren i pipa mindre. Hvorvidt soldatene har hatt tilgang til patroner med ulike kulediameterer for å kompensere for dette er vanskelig å avgjøre uten en studie av et større funnmateriale fra en sluttet kontekst. Fra et fagmilitært ståsted er det ikke sikkert en har ansett mindre og lettere muskettkuler som et reelt problem i samtiden. Papiret rundt patronene og kula kompenserte i noen grad for den manglende vekten og mindre diameteren på kulene. Mindre kuler gjorde det mulig å opprettholde en høyere skuddtakt over tid selv om kruttkvaliteten var dårlig. Vi vet at kruttkvaliteten var dårlig i 1814 og at det Norske Jegerkorps klaget over at de med sine rifler hadde kortere rekkevidde enn det svenskene hadde med sine musketter som ikke var riflede.

Foto 7: Et lite utvalg av muskettkulene som ble funnet. De har ulik diameter. Nederst på bildet ligger en rennekule som er mindre i diameter og lettere enn muskettkulene.

Kanonkuler

Det ble gjort funn av en hel kanonkule og et fragment av en kanonkule under metallsøket. Fragmentet er samsvarende en diameter man forventer å finne fra kuler skutt fra 3-punds kanoner. 3- pundere var standard kanonen i artilleriet i 1814. 3-pund betyr at kanonene skjøt en støpejernskule med den vekten, altså litt under 1,5 kilo. Drivladningen var stort sett halvparten av kulevekten, altså rundt 750 gram grovkornet svartkrutt. Med en 3 graders elevasjon lå rekkevidden et sted mellom 800-1000 meter med en sidespredning på maks 26 meter.

Allment skjøt tyngre kanoner lengre, men ikke mye. En 12-punds kanon med samme elevasjon hadde en gjennomsnittlig rekkevidde på 1200 meter. En økt elevasjon til 5 grader for 3-punderne ga en økt rekkevidde på opptil 1100 meter mens den for 12-punderene økte rekkevidden til rundt 1700 meter.

Det ble gjort funn av en hel 8-punds kanonkule ved Langnes. Funnet er spesielt pga. det høye kalibret og fordi det lar seg knytte til kanoner som ble sendt fra Fredrikstad festning for å bestykke skanseanlegget 19.07.1814.

Fra før er det funnet en 4-pundskule tett på skansen, men ingen 8-pundere. Funnet av 8 pundskulen er det første og vi vet nå at begge kanontypene kom frem til skansen og var i bruk.

Hvor mye veide en kanon?

Vi kjenner ikke vekten til en 8 punds kanon. Vi vet imidlertid at røret på en 8-pundskanon i samtiden lå på mellom 1028-1191 kg og var mellom 220 og 260 cm lang, avhengig av modell (kort eller lang) og kvaliteten på støpejernet. Sammen med vekten på rapperten var totalvekten på skytset på et sted mellom 1243- og 1406 kg.

Foto 8: 8 punds kanonkule sammen med grove kardeskkuler. Kardeskkulene til 4 og 8 pundskanonene hadde en vesentlig lengre rekkevidde og større gjennomslagskraft enn artilleriets 3 punds kanoner. Vekten på kardeskkulene varierer, men de er i snitt mer enn dobbelt så tunge som tilsvarende kuler fra artillerikanonene.

Foto 9: 8 Pundskanonkulen sammenlignet med en muskettkule. Begge funnet under metallsøket i 2021.

Beslag til bajonettbalg

Det ble gjort et identifiserbart funn fra personlig utrustning til en infanterist. Funnet er et knekt beslag i messing, eller en kobberlegering som har vært festet til en bajonettbalg. Formen har mange fellestrekk både for Sverige og Norge / Norge-Danmark i samtiden og det er vanskelig å si noe sikkert om nasjonaliteten til eieren. Den tynne messingene og stilen på utsmykningen indikerer imidlertid at den kan være svensk. Funnstedet tidfester øyeblikket for når beslaget ble knekt og falt på bakken til den tidligste fasen av slaget mellom kl. 04:00 og 05:00 på morgenkvisten 9. august 1814. Beslaget har ingen merker som indikerer hvorfor det ble knekt og godset i støpen er tynt. Vi vet imidlertid at det i områdene der beslaget ble funnet foregikk nærkamper mellom nordmenn ledet av Capt. Blich, om hadde gjort et utfall fra skansen, og svenske styrker. De norske styrkene sto etter hvert i fare for å bli overfløyet og trakk seg tilbake mot selve skanseområdet i god orden.

Foto 10: Beslaget til bajonettbalgen sett fra front. Den markante knekken har sannsynligvis oppstått i 1814, noe som førte til at de små jernstiftene som holdt beslaget på plass knakk og at beslaget falt av. Gjenstanden er antakelig for lett til at skaden kan ha oppstått ved pløying av jorden.

Foto 11: Beslaget sett fra siden. Skaden har oppstått ved en brå bevegelse som har ført til at beslaget løsnet. Det er ikke spor etter kutt- eller slagskader noe som kanskje indikerer at beslaget har heftet seg fast i klær eller personlig utrustning og har blitt dratt av under kampene.

Rennekuler / rennkuler

Rennekuler var et svensk konsept og det ble funnet to slike under undersøkelsen. Hver svensk soldat fikk utlevert 2-3 ferdige papirpatroner av denne typen. Istedenfor en tungt blykule hadde patronen to eller tre mindre kuler. Patronene var tiltenkt situasjoner hvor en skjøt på korte avstander og hvor presisjonen ble ofret til fordel for kulemengden og effekt i målet. De var primært til tenkt de siste salvene før en avdeling gikk inn i et bajonettangrep eller rett før den tok imot et bajonettangrep fra en fiendtlig avdeling. I praksis ble de brukt på avstander godt under 50 meter.

Mynter

Det ble gjort funn av i alt sju mynter. De fleste er sterkt forvitret og ikke lesbare. To av myntene har imidlertid vært i sirkulasjon i 1814. Begge er svenske og er funnet i området hvor nærkampene fant sted. Det er ikke sikkert at myntene ble mistet under dramatiske omstendigheter. I månedene etter krigen var over og frem mot jul 1814 var Langnes og deler av Norge okkupert av svenske styrker. Det var våpenhvile i påvente av at Stortinget formelt skulle avslutte krige. Langnes lå da i en sone mellom de to styrkene som ikke skulle besettes av noen av partene, svenske soldater ble allikevel ofte sett inne i skansen og de omkringliggende områdene og myntene kan ha blitt mistet da.

Foto 12: Det ble gjort funn av flere mynter, men bar to av de er lesbare og også de er skadet. Begge er svenske og sammenfallende med hendelsene i 1814.

Foto 13: Den motsatte siden på de to myntene. Begge er skadet etter det 200 år lange oppholdet i åkerjorda.

Betydning av funnene

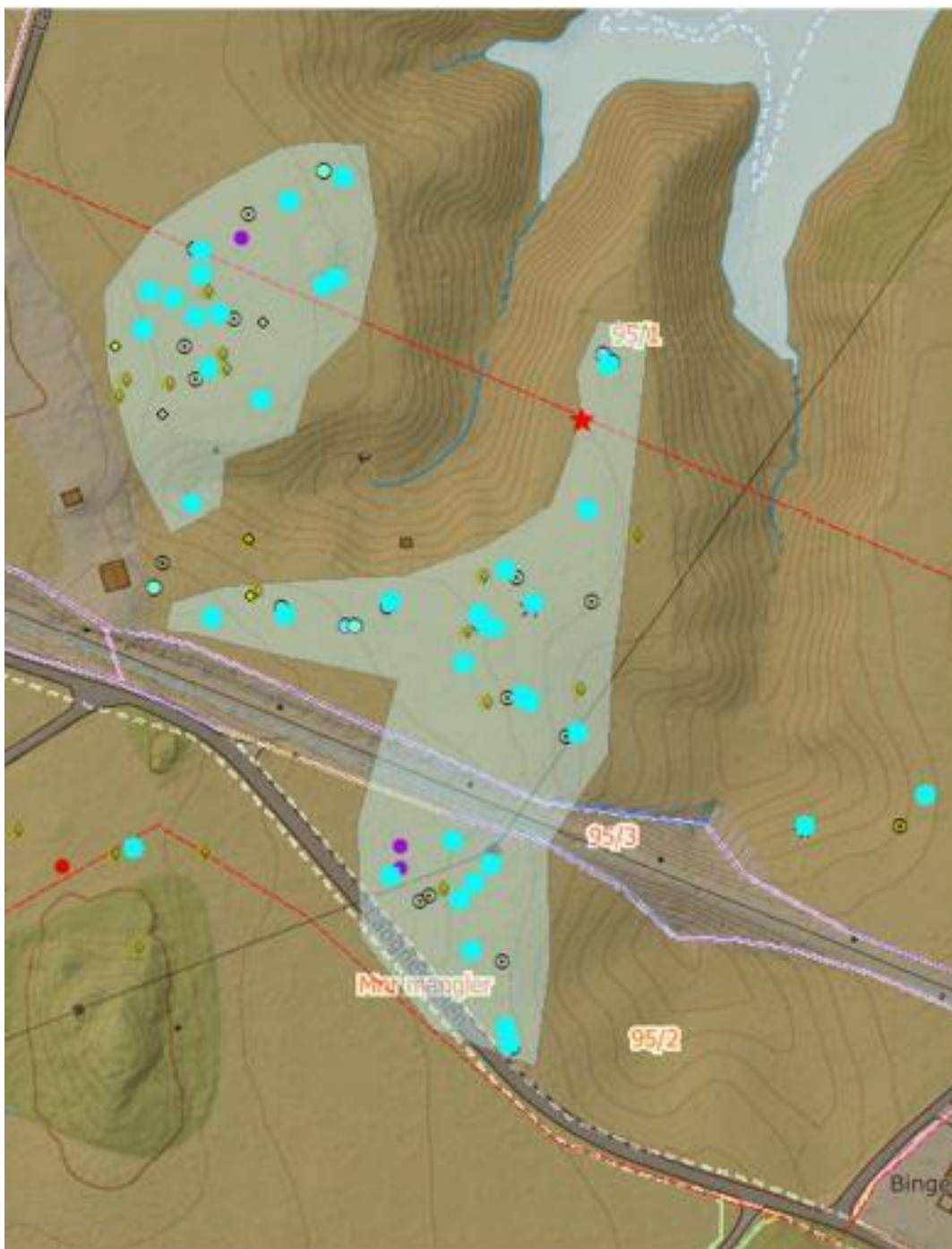
Langnes skanse og forterrenget inn i planområdet er et av de få gjenværende og relativt uberørte stedene fra 1814 krigen. Store deler av skansen er fortsatt intakt og er lett lesbar for å få en forståelse av det militære tankegodset i datiden. Jordene foran skansen har ligget mer eller mindre uendret i 200-år og slagmarken fra 10. august 1814 fremstår som et tidsbilde som er lite berørt av utviklingen frem mot dagens samfunn. De fleste av funnene som kan knyttes til 1814 ligger nord og vest i planområdet og i overkant av 200 meter fra skanseanlegget. Funn mengden avtar i vest etter ca. 240 meter, mens funnspredningen i øst er mer spredt. Det er også en funnkonsentrasjon sør av dagen bru over jernbanen.

Kart 5: De fire konsentrasjonene av funn som koples til ulike faser av slaget i 1814. Skanseanlegget synes med rødt lengst nord i kartutsnittet.

De fire funnkonsentrasjonene kan sannsynligvis koples til tre hendelser, eller tre faser i slaget ved Langnes. De to konsentrasjonene lengst øst er samsvarende med kildene om Capt. Blichs utfall fra skansen kl. 04:00 på morgenen 9. august 1814. 1. bataljon Oplandske regiment sammen med deler av Valdreske skarpskytter bataljon og halvbatteri Rustad krysset Glomma og gikk ut av skansen mot øst langs kanten av Batteriåsen. De traff på forpostene til Värmlands Feltjegerregiment (lengst mot vest), og jegerbataljonen av Västgöta-Dals regiment (østsiden av valplassen) som hadde nærmet seg skansen gradvis gjennom natten. Striden bølget på dette tidspunkt frem og tilbake i regn og tåke over en dalgang og de var flere nærkamper.

Striden endte med at Blich trakk seg inn igjen i skanseområdet siden han var i ferd med å bli overfløyet av de svenske styrkene.

Kart 6: De to funnkonsentrasjonene. I øst den antatt svenske styrken og i vest de norske styrkene. De turkise punktene er funn som direkte lar seg relatere til 1814.

Rundt kl. 05:00 skal Vegesack ha fått ordren fra Carl Johan som utløste et sted mellom ett og tre stormangrep på skansen. Angrepene kom primært i marsjkolonner i samme område som grusveien som i dag leder innunder Batteriåsen. Svenskene kom helt inn til 100 meter fra skansen iht. skriftlige kilder. Et eller flere av disse angrepene ble stoppet kontant av kanonene bak skanseverkene. Svenskene

oppretholdt angrepet i tre timer før de trakk seg tilbake kl. 10:00 på formiddagen i retning Gudim og Askim.

«Skansen var besat med kanoner, der var dels placerede lige for indgangen, dels på et inden skansen beliggende bjergplateau, som var omgivet med et lavt brystvern, og hvorfra der måtte skydes over bank, så at dette batteris besetning stod temmelig blottet for virkningen av den fiendlige ild. Kanonerne, der var placerede ved indgangen og kunne enfilere vejen, var ladte med kugler og kardesker og vel rettede

Virkingen var frygtelig. I det øjeblik, kanonerne var avskudte, så den sluttede kolonne ud, som en vogn hadde gjennomfaret den fra teten til køen. De faldne lå hobevis på hverandre».

Kaptein Blich om Langnes skanse

Kart 7: De to svenske samlingsområdene. De søndre ville ha vært utenfor rekkevidde av effektiv muskett ild mens det nordre lå helt på kanten av rekkevidden. Begge områdene lå imidlertid innenfor kanonenes rekkevidde for effektiv bruk av kardesk

Med den midlertidige svenske tilbaketrekningen var slaget om Langnes over. Neste dag går svensken på ny, men finner skansen forlatt. De norske styrkene trakk seg ut av skansen kvelden 9. august på direkte ordre fra Christian Fredrik. Fortøyningene til pontongbrua ble kappet og med de var tilgangen til skansen sør av Glomma ikke lengre mulig.

Den søndre funnkonsentrasjonen, lå i samtiden i ly bak det gamle tunet på Langnesgården som er nevnt som et oppmarsj område for de svenske styrkene før hovedangrepene. Nord av dagens jernbane ligger den siste funnkonsentrasjonen ca. 200 meter utenfor skanseområdet. I dette området er det funnet mange muskettkuler og et par kardeskkuler. Topografien og funnsammensetningen passer godt med et svensk oppmarsj område helt i kanten av effektiv norsk muskettrekkevidde rett før en gikk i angrep inn mot selve skansen.

Tolkningen understøttes av funnene som ble gjort på dette jordet i 2014 og 2015 hvor det ble funnet 1- og 3-pundskardeskkuler og en rekke muskettkuler.

Hvorfor er Langnes viktig?

Krigen 1814 oppsummeres kanskje best av Schnitler, 81 år etter hendelsene, i 1895 i boka Blade av Norges krigshistorie hvor han skriver:

«Man Sto ferdig til Beundring men fik kun anledning til Forundring».

Schnitler: Blade av Norges krigshistorie 1895 s. 413

1814 er historien om litt mer enn Grunnloven og barnetoget 17. mai. Funnene fra Langnes vitner om et langt mer intenst og bittert oppgjør enn det de fleste er klar over i dag. De bidrar også til å kaste nytt lys på krigsoppgjøret i etterkant som foregikk i full offentlighet og som gikk alt annet enn pent for seg. I dag reduseres ofte 1814-krigen til en liten parentes og fokuset er primært rettet mot de politiske prosessene knyttet til stortingets rolle under unionen med Sverige. Dette er prosesser som kom i gang flere år etter Langnes og 1814-krigen og fokuset på disse politiske prosessene klarer i svært liten grad klarer å fange opp frustrasjonen og følelsen av svik som rådet i en vesentlig del av befolkningen etter nederlaget i 1814.

«At vi i Ordets bogstavligste forstand ere solgte af Mænd, til hvem Nationen betroede sine Hære og Forsvarsmidler – solgte til Svenske for svenske Penge; at vort Lands lykke og Selvstændighed og Hæder blant Fræmmede er tabt, maaske uienbringelig tabt....

Dog hvortil nytte nu alle disse Bestræbelser? Hvortil gavner detat så mange brave Nordmænd har offret Fødelandets Frelse Liv og Blod? Maatte dog kun Forræderne blive dragne til det fortjente Ansvar! Og maatte Nationen, ved haadelig at straffe dem, søge at afvaske noget af den Plet, som de have sat paa Folkets Ære».

13de Septbr. 1814

Jens Aars i Enebak Præstegjeld til Proprietær Isaach Dass i Lurø, Nordland

Slaget om sannheten knyttet til kampene ved Langnes og krigen generelt i 1814 begynner allerede i 1815 med granskninger av hendelsene i flere krigskommisjoner, Krigsretter, Overkrigskommisjoner og Høyesterettssaker. Det gjøres alt for å finne syndebukker og det syder i befolkningen. Carl Johan prøvde å roe gemyttene ved å tilby amnesti til flere av de anklagede, men til ingen nytte. «Her vant Norge slaget og tapte krigen» synes å ha vært en rådende holdning i deler av befolkningen og allerede i rettsaken mot Staffeldt etter krigen, synes Langnes å ha blitt tillagt stor vekt som utløsende faktor i å gi den norske hærens moral et nådestøt. Samfunnsdebatten kokte videre utover på 1820-40- tallet og ble stadig mer polarisert. Ærekrenkelser og beskyldningene haglet. Karrierer ble skapt og ruinert på alteret viet til sannheten om 1814-krigen. Debatten om sannheten fortsatte frem til unionsoppløsningen i 1905 og videre inn den nye staten Norge. Det er først etter andre verdenskrig det stilner av.

Ved 200- årsjubileet i 2014 var det bare en av en lang rekke av historiske publikasjoner som pekte på den ampre stemningen befolkningen og alvoret som rådet i etterkant av Langnes og tapet av krigen. Senhøsten 1814 sto Norge nærmere en borgerkrig enn en gjenopptagelse av krigen mot Sverige.

Funnmengden av muskettkuler og kardeskkuler er i prosent direkte sammenlignbar med vesentlig større slag i Skandinavia som f.eks. funnene fra Orravais i Finland der svenske og finske styrker var i kamp med russerne i 1808-09. Dette vitner om en reell, og ikke bare en opplevd, intensitet i kamphandlingene. Kampene gjorde inntrykk på deltakerne. Særlig i Valdrestraktene virker det som det oppsto en del folkeminne i etterkant av Langnes. Felles for flere av de er at det dårlige været natta og morgenen 9. august 1814 nevnes.

«Jens Hjelmstad tåla ofte om den harde matnøda. Fyry Onstadsund-slagje va det naugre i kompaniet som prøvde å eta kalde jord-epler og drikke brennvin attåt. Det kom ei svær regnbløyte me hardkula ved Onstadsund stod på, krutet var tå kleineste slag, og ti di fæle regnveret la krutrøyken seg ned og festa seg som svartmåling attåt kropp og kle'r. Kruttrøyken beit seg så inn-i huda mange var mørklete ennå ette døm kom hem att».

I. Kleiven, Ringbu: Gamal Bondekultur i Gudbrandsdalen, Oslo 1928

Hva skjer med funnene som ble gjort under metallsøkerundersøkelsen?

Alle funnene leveres tilbake til grunneierne innenfor planområdet. Funnene er ikke fredet da de er yngre enn 1537.

Metode ved den arkeologiske registreringen

Ved den arkeologiske registreringen ble det benyttet overflateregistrering, sjakting og LiDAR som metode.

Overflateregistrering

I skog og utmark blir området befart til fots og gjennomgått systematisk for å se etter synlige kulturminner, som gravhauger/røyser, steinstrenger, kullgroper, tjæremiler, tufter, hulveier mfl. Undergrunnen blir sondert ved hjelp av jordbor, en ca. 1 meter lang metallstang der det er frest ut et spor som gjør det mulig å ta ut en profil av undergrunnen. Overflatebefaringen gir også grunnlag for planlegging av eventuelle videre undersøkelser. Områdets topografi, undergrunn og plassering i forhold til kjente funn i nærområdet vurderes

Maskinell sjakting

Maskinell sjakting er den vanligste metoden arkeologene benytter på dyrket mark. Det åpnes opp sjakter på om lag 3 meter bredde. Til dette brukes gravemaskin med flatt skjær på grabben som fjerner matjordlaget til toppen undergrunnen er avdekt. Undergrunnen blir renset fram med krafse og graveskje etter hvert der dette er nødvendig, eventuelle forhistoriske strukturer som kokegroper, stolpehull, graver etc. vil vise seg som fyllskifte i undergrunnen.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området (LiDAR). På kartene fremstår terrengformasjoner som høyder og groper tydelig. Disse kan være gravhauger, kullgroper, tjæremile, kullmiler, kullgroper, hulveier mm. Kartene viser imidlertid ikke med sikkerhet hva terrengformasjonene er, og anomaliene må derfor befares.

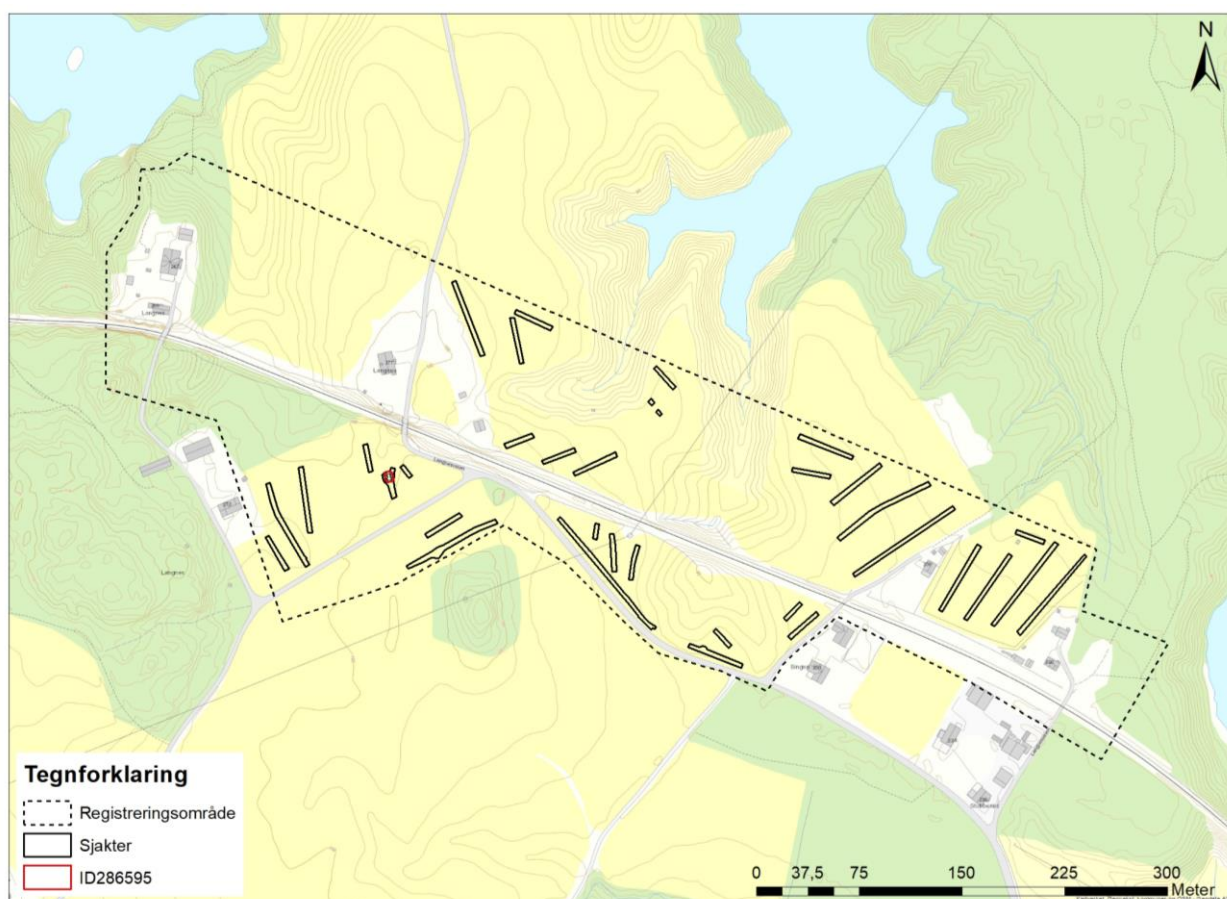
Som dokumentasjon ble det tatt digitale foto, samt at sjaktene ble målt inn med CPOS RTK 3D-FIX oppløsning. Kartgrunnlag for innmålingene er WGS84_UTM32N.

Undersøkelsen

For å begrense antall vask av gravemaskin med hensyn til floghavre ble registreringen startet sydøst i planområdet. Jordstykket består av to mindre flater med ravinedal i midtre del. Deretter ble det sjaktet videre på en større flate sydvest i området. Nord på denne flaten, ved Langnesveien, ble det funnet stolpehull fra et nyere tids stabbur, ID286595.

Maskinen ble deretter vasket og flyttet til nordsiden av jernbanelinjen, øst i registreringsområdet. Utmarksområdene ble overflateregistrert i periodene gravemaskinen ble vasket og flyttet mellom eiendommene.

Sjaktene ble lagt med ca. 20 meters mellomrom, med mulighet for å grave tettere om det ble funnet kulturminner. Det regnet mye under registreringen og matjorda var mettet med vann. Dette førte til at igjenfyllingen av sjaktene tok lenger tid. Det var i tillegg utfordringer knyttet til flyttingen av maskinen gjennom krysningspunktene over jernbanen. På bakgrunn av dette, samt forstyrrelser på gårdstunet på gamle Langnes gård og vurdering i forhold til vask av maskin, ble det ikke sjaktet lengst nordvest i området.

Kart 8: Kart som viser planområdet med gravde søkesjakter.

Resultater/funn

Som nevnt innledningsvis finnes det, i tillegg til Langnes skanse fra nyere tid, flere kjente kulturminner i nærområdet, først og fremst gravminner fra jernalder (kart 3). Disse består av både enkeltminner og gravfelt lokalisert vest, nord og syd for registreringsområdet (29458, 49523, 29436, 68898, 19927). Det har ellers vært aktivitet i området lenger tilbake i tid, og ved bredden av Glomma ligger et bosetningsaktivitetsområde fra steinalder (ID77622).

Det ble funnet en del gjenstander under metallsøkerundersøkelsen som ikke er fredet eller kan kobles til slaget i 1814. Ett av disse funnene er en spillebrikke som er formstøpt i bly. Den er fra etterreformatorktid, men ble brukt i et spill med røtter tilbake til antikkens Roma og Hellas og vikingtid-middelalder. Spillet heter «knucklebones» på engelsk og navnet kommer av at man brukte ledd fra dyr, for eksempel tåbein fra sau⁹. Dette ble spilt frem til den dag i dag, og slutten av spillet er kjent for mange. Da kastet man gjenstandene opp i luften og snudde hånden og sa «så mange hadde jeg, så mange fikk jeg» når gjenstandene landet på oversiden av hånden.

Foto 14: Spillebrikke av bly, funnet ved metallsøk (funnsted markert med stjerne, kart 5 og 6).

ID 286595 Stabbur fra nyere tid

Lokalitetsbeskrivelse

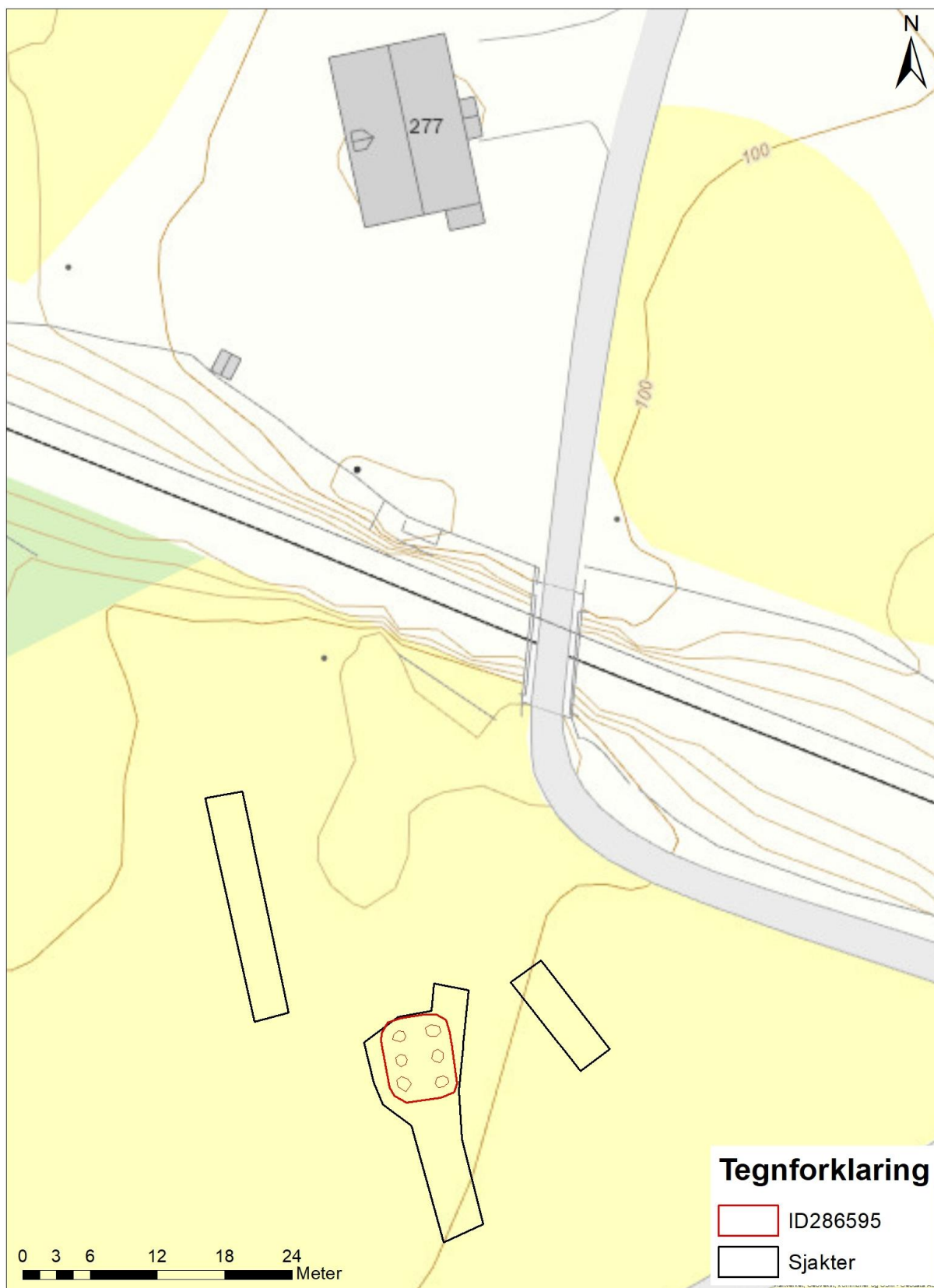
Lokaliteten ligger i dyrket mark inntil Langnesveien ca. 60 meter syd for det tidligere gårdstunet på Langnes (Langnesveien 277), og består av 6 stolpehull fra stabbene på et stabbur. Matjordslaget er ca. 20 cm tykt, og undergrunnen består av gulgrå leire. Lokaliteten er avgrenset av funntomme sjakter.

Inngangen til stabburet var på kortsiden, og orienteringen nordvest-sydøst indikerer at det har stått i retning gårdshuset på gamle Langnes gård. Stabburet har sannsynligvis tilhørt denne gården. Gården ligger på et svakt høydedrag, omgitt av åpent, flatt terreng, avgrenset av ravinedaler som leder fra

⁹ Wikipedia, Knucklebones. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Knucklebones>

Glomma i nordvest og nordøst. Flaten lokaliteten ligger på heller svakt mot syd, og det er god utsikt mot øst, syd og vest. Sikten mot nord og Langnes skanse er derimot begrenset på grunn av høydedraget gården ligger på.

Metallsøket avdekket fire konsentrasjoner av funn knyttet til ulike faser av krigen i 1814. Lokalitet ID286595 ligger tett inntil nordsiden av én av disse funnkonsentrasjonene (kart 7). Dette området lå i ly bak det gamle tunet på Langnes, og var oppmarsjområde for de svenskene styrkene før hovedkampene.

Kart 9: Stabbur ID286595 er lokalisert sydvest for tunet på gamle Langnes gård. Låven skal ha ligget øst for gårdshuset (foto 5).

Foto 15: Oversiktsbilde av ID286595 med gårdshuset på gamle Langnes gård til venstre i bildet. Tatt mot øst.

Foto 16: Oversiktsbilde av gjenfylte stolpehull etter stabbene på stabburet, tatt mot nordvest.

Stolpehull fra stabbur

Mål: 7,5 x 6,1 m, rektangulær form.

Lokaliteten består av 6 stolpehull etter et stabbur. Stolpehullene har jevn form og størrelse og ligger i to rekker, orientert nordvest - sydøst. Gjennomsnittlig størrelse på stolpehullene er 110 x 130 cm. Etter rivningen av stabburet ble stabbene fjernet og hullene gjenfylt med i hovedsak mindre stein, i tillegg til leire og bygningsrester som tegl og glass.

Foto 17: Stolpehull med stein, tegl og glass. Tatt mot nordøst.

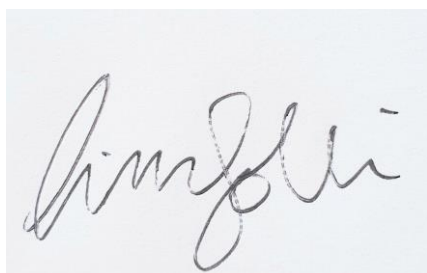

Foto 18: Stolpehull delvis rensset i plan med fyll av småstein, tatt mot nordøst.

Konklusjon

Innenfor planområdet er det funnet bosetningsspor fra nyere tid bestående av stolpehull fra stabbur (ID286595). Det er usikkert når stabburet ble revet, men det er sannsynlig at det eksisterte samtidig med slaget og fungerte som ly under kampene. Gjennom metallsøkerundersøkelsen ble det funnet en mengde gjenstander som kan knyttes direkte til slaget ved Langnes skanse (se vedlegg, funnliste), og som belyser ulike faser i kampene som ble kjempet på Langnes den 09. og 10. august 1814.

April 2022

A handwritten signature in black ink on a light blue background. The signature is cursive and appears to read 'Linn Solli'.

Linn Solli

Feltarkeolog

Vedlegg

Funnliste (Metallsøk)

Type	Materiale	Datering	Finner
Muskettkule	Bly	1814	Grunneier Svae
Liten blykule		Nyere	Tom Baldkjemm
Beslag bajonettbalg	messing, dansk/norsk eller svensk	1814	Alexander Høyer
Kardeskkule	jern, stor	1814	Thomas Flinterud
Kardeskkule	jern, stor	1814	Tage
Kardeskkule	tung	1814	
Kardeskkule	jern, halve kula	1814	
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kanon	1814	Tom Baldkjemm
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kanon	1814	Per Aksel
Kardeskkule	jern, fra 3 pundskannon	1814	
Kardeskkule	jern fra 3 punds kannon	1814	
Kardeskkule	jern	1814	
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kannon	1814	Tage
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kannon	1814	Tage
Kardeskkule	jern, fra Amuset kannon	1814	
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kannon	1814	
Kardeskkule	jern, fra 3 punds kannon	1814	
Kardeskkule	jern fra 3 punds kannon	1814	
Kanonkule 8 pund	hel	1814	Alexander Jansen
Kanonkule fragment	Jern, fra 3 punds kanon	1814	Augustin
knapp	Bly	1814	Innerdal
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	M Jansen
Muskettkule	Bly	1814	Tage
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	

Muskettkule	Bly flatt anslag	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Ivar W
Muskettkule	Bly flatt anslag	1814	Tage
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Svein
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Ivar W
Muskettkule	Bly	1814	Augustin
Muskettkule	Bly	1814	Per Aksel
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Tage
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Tage
Muskettkule	Bly, fragment	1814	Tage
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly 2 fragmenter	1814	Tom Baldkjenn
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Mark Jansen
Muskettkule	Bly	1814	Christian Jansen
Muskettkule	Bly	1814	Erling Nymark
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	Erling Nymark
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	Ivar W

Muskettkule	Bly	1814	Lidia Hoska
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	Tom Baldkjenn
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	Thomas Flinterud
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Muskettkule	Bly	1814	
Mynt	1/4 skilling Gustav Adolf IV 180?	1814	
Rennkule	bly	1814	
Mynt	2 øre 1876	1876	Vincent
Mynt	5 øre	1957	Augustin
Del av pyntenål	Sølv	1600-tallet eller bunadssølv fra NT	Thomas Flinterud
Mynt	Skadet ikke lesbar	1800-tallet	A. Høyer
Knapp	Bly eller tinn	1814?	Thomas Flinterud
Rennekule	Bly	1814?	
knapp	Legering, nyere tid	Mulig 2. verdenskrig	Augustin
Bunn metallgjenstand		Nyere	
Bunnplate av lekebil	Sink?	Nyere	A. Jansen
Grep leketøypistol	Sink?	Nyere	Augustin
Kjede av fliker fra bokser	Aluminium	Nyere	Thomas Flinterud
Knapp		Nyere	
Kule 7.62	Kobber og bly	Nyere	Svein Størksen
Mynt	Kobber, ikke lesbar	Nyere	Christian Jansen
Spenne	Halv spenne	Nyere	
Spenne		Nyere	
Jernskinne	Jern	Uviss	
Spillebrikke	Legering	Nyere	Alexander Høyer
Blyplombe	o7	Nyere	
Bolt	Nyere	Nyere	Tove
Fragment	Uviss	-	
Fragment	Jern	-	Thomas Flinterud
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Jern	-	

Fragment	legering	-	Tage
Fragment	Jern, uviss	-	Tage
Fragment	Jern, uviss	-	Tage
Fragment	Jern	-	
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Jern	-	
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Jern	-	
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Bly	-	Tom Baldkjemm
Fragment	Støpejern	-	
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Bly	-	
Fragment	Jern	-	
Fragment	Jern	-	Tage
Fragment	Jern	-	
Fragment	Jern	-	
Fragment med dekor	Legering	-	
Hengsle	Jern, nyere	-	
Hesteskosøm	Jern	Nyere	Tage
Kardeskule	Jern	1814	Tom Baldkjemm
Knapp	1600-tallet?	-	Augustin
Knapp	post 1814	-	
Knapp	Bly eller tinn	-	
Knapp	Bly	-	
Kule	Nyere	1856-1880	
Fragment	Bly	-	
Fragment	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly, fragment	-	Svein
Liten blykule	Bly	-	
Bly, nyere	Bly	Nyere	
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	Tom Baldkjemm
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	
Liten blykule	Bly	-	Lidia Hoska
Muskettkule	Bly	1814	Tage
Muskettkule	Bly	1814	Erling Nymark
Muskettkule	Bly	1814	Tage
Mekanisme	Nyere	Nyere	Christian Jansen
Mynt	1 kr	-	

Mynt	2 øre	-	
Mynt	2 skilling species svensk	-	
Mynt	2 øre 1876	-	Svein Styrksen
Mynt eller skive	Kobber og jern		Ivar W
Plombe	o7	Nyere	
Plombe	o7	Nyere	
plombe	o7	Nyere	A, Jansen
Plombe	Bly	Nyere	
Plombe	Bly, eldre	Nyere	
Plombe	o7, bly	Nyere	Morten Jansen
Plombe	Bly, umerket	Nyere	
Plombe	o7 bly	Nyere	
Plombe	o7 bly	Nyere	Ivar W
Plombe	Bly, merket 15	Nyere	Erling Nymark
Plombe	o7 bly	Nyere	
Plombe	o7 bly	Nyere	Erling Nymark
Plombe	Bly, skrift	Nyere	Erling Nymark
Spenne	Fragment	-	Tom Baldkjenn
Spiker	Bly	-	Tage
Spiker	Jern	-	Thomas Flinterud
Støpetapp	Bly, hul	-	Erling Nymark
Ukjent	-	-	Svein Størksen
Ukjent	Jern	-	
Vektlodd	5 hg	Nyere	

Fotoliste

Foto 1: Østre del av registreringsområdet, tatt mot øst.	8
Foto 2: Nordvestre del av registreringsområdet med tunet på gamle Langnes gård og skansen i bakgrunnen. Tatt mot nordvest.	8
Foto 3: Sydvestre del av registreringsområdet, tatt mot nordøst.	9
Foto 4: Skråfoto fra Widerø 1946. Bilder viser hvordan anlegget strakte seg fra Glomma i vest og over jordene inn mot Batteriåsen i øst. En får også et inntrykk av topografien før jordforbedringstiltakene i 1963.	14
Foto 5: Foto som viser gamle låven på Langnes gård som ble revet i 1917. Låven lå øst på tunet på det som i dag er Langnesveien 277. Foran i bildet kan en se 4-, 3- og 1- punds kanonkuler som ble funnet i og ved låven.	14
Foto 6: Kardesk kuler fra kanonene i Langnesskansen. De fire til venstre er fra 4 og 8 punds kanonene som kom fra Fredrikstad festning. De fire i midten er fra 3 punds kanoner. Dette var standardkanonen i artilleriet i 1814. De tre lengst til høyre er fra 1 punds infanterikanoner, såkalte Amusetter (av fransk fornøyelig). 1 Punds kanoner var bemannet av - og fulgte infanteriet på slagmarken. De inngikk ikke i artillerioppsettet.	16
Foto 7: Et lite utvalg av muskettkulene som ble funnet. De har ulike diameter. Nederst på bildet ligger en rennekule som er mindre i diameter og lettere enn muskettkulene.	17
Foto 8: 8 punds kanonkule sammen med grove kardeskkuler. Kardeskkulene til 4 og 8 punds kanonene hadde en vesentlig lengre rekkevidde og større gjennomslagskraft enn artilleriets 3 punds kanoner. Vekten på kardeskkulene varierer, men de er i snitt mer enn dobbelt så tunge som tilsvarende kuler fra artillerikanonene.	18
Foto 9: 8 Punds kanonkule sammenlignet med en muskettkule. Begge funnet under metallsøket i 2021.	19
Foto 10: Beslaget til bajonettbalgen sett fra front. Den markante knekken har sannsynligvis oppstått i 1814, noe som førte til at de små jernstiftene som holdt beslaget på plass knakk og at beslaget falt av. Gjenstanden er antakelig for lett til at skaden kan ha oppstått ved pløying av jorden.	20
Foto 11: Beslaget sett fra siden. Skaden har oppstått ved en brå bevegelse som har ført til at beslaget løsnet. Det er ikke spor etter kutt- eller slagskader noe som kanskje indikerer at beslaget har heftet seg fast i klær eller personlig utrustning og har blitt dratt av under kampene.	21
Foto 12: Det ble gjort funn av flere mynter, men bare to av de er lesbare og også de er skadet. Begge er svenske og sammenfallende med hendelsene i 1814.	22
Foto 13: Den motsatte siden på de to myntene. Begge er skadet etter det 200 år lange oppholdet i åkerjorda.	22
Foto 14: Spillebrikke av bly, funnet ved metallsøk (funnsted markert med stjerne, kart 5 og 6).	30
Foto 15: Oversiktsbilde av ID286595 med gårdshuset på gamle Langnes gård til venstre i bildet. Tatt mot øst.	33
Foto 16: Oversiktsbilde av gjenfylte stolpehull etter stabbene på stabburet, tatt mot nordvest.	33
Foto 17: Stolpehull med stein, tegl og glass. Tatt mot nordøst.	34
Foto 18: Stolpehull delvis rensset i plan med fyll av småstein, tatt mot nordøst.	34

Kartliste

Kart 1: Kartutsnitt som viser hvor i Viken fylkeskommune registreringsområdet ligger.	4
Kart 2: Lokaliseringskart med registreringsområdet markert med rød firkant.	5
Kart 3: Oversiktskart med registreringsområdet og bosetning- aktivitetsområde fra steinalder (77622), gravminner (29458, 49523, 29436, 68898, 19927) og Langnes skanse og forsvarsverk (94402, 212148, 212145, 180431, 180337).	7

Kart 4: Historisk kart over området fra 1817, med skansen og broen tegnet inn. Svenskene kom sørfra, der Langnes gård er avmerket. Gården ligger ved veikrysset, syd for broen.....	9
Kart 5: De fire konsentrasjonene av funn som koples til ulike faser av slaget i 1814. Skanseanlegget synes med rødt lengst nord i kartutsnittet.	23
Kart 6: De to funnkonsentrasjonene. I øst den antatt svenske styrken og i vest de norske styrkene. De turkise punktene er funn som direkte lar seg relatere til 1814.	24
Kart 7: De to svenske samlingsområdene. De søndre ville ha vært utenfor rekkevidde av effektiv muskettild mens det nordre lå helt på kanten av rekkevidden. Begge områdene lå imidlertid innenfor kanonenes rekkevidde for effektiv bruk av kardesk.....	25
Kart 8: Kart som viser planområdet med gravde søkesjakter.....	29
Kart 9: Stabbur ID286595 er lokalisert sydvest for tunet på gamle Langnes gård. Låven skal ha ligget øst for gårdshuset (foto 5).	32

Figurliste

Figur 1: TIDEN - et offentligt Blad af blandet Indhold dekket slaget ved Langnes. Nyheten nådde befolkningen i Christiania den 10. august 1814. «Hoved-Quarteret Spydeberg den 9nde Aug. 1814. Armeen forsvarer den vestre Side af Glommen. Igaar aftes angreb Fienden vore Forposter ved Askim, og trængte dem tilbage til Forskandsningerne ved Langnes. – I Dag Morges blev Fienden angreben af 1ste Bat. Opland og 3 Divisioner af den Vandreske Skarpskytter-Bataillon, som kastede ham tilbage, men bleve af en Skylregn hindrede fra at forfølge deres Fordel. De trak sig efter en levende Fegting af 2 Timer til Forskandsningerne, og Fienden, som nu tillige angreb viste, blev med et øiensynligt stort Tab, saavel af Officierer som Mandskab, dreven tilbage. Paa vor Side have vi ved denne Leilighed havt 6 Døde og 10 Bleserede; Lieut. v. Hauch af Artilleriet er falden; Lieut. v. Ramm af Nordenf. Inf. Regiment er haardt saaret.».....	12
Figur 2: Figur som viser fordelingen av de ulike funnkategoriene.....	15
Figur 3: Tabell som viser funn av kardeskkuler fra metallsøket.....	16

Figurliste

- Figur 1:** TIDEN - et offentligt Blad af blandet Indhold dekket slaget ved Langnes. Nyheten nådde befolkningen i Christiania den 10. august 1814. «Hoved-Quarteret Spydeberg den 9nde Aug. 1814. Armeen forsvarer den vestre Side af Glommen. Igaar aftes angreb Fienden vore Forposter ved Askim, og trængte dem tilbage til Forskandsningerne ved Langnes. – I Dag Morges blev Fienden angreben af 1ste Bat. Opland og 3 Divisioner af den Vandreske Skarpskytter-Bataillon, som kastede ham tilbage, men bleve af en Skylregn hindrede fra at forfølge deres Fordel. De trak sig efter en levende Fegtning af 2 Timer til Forskandsningerne, og Fienden, som nu tillige angreb viste, blev med et øiensynligt stort Tab, saavel af Officierer som Mandskab, dreven tilbage. Paa vor Side have vi ved denne Leilighed havt 6 Døde og 10 Bleserede; Lieut. v. Hauch af Artilleriet er falden; Lieut. v. Ramm af Nordenf. Inf. Regiment er haardt saaret.»[Feil! Bokmerke er ikke definert.](#)¹²
- Figur 2:** Figur som viser fordelingen av de ulike funnkategoriene.....[Feil! Bokmerke er ikke definert.](#)¹⁵
- Figur 3:** Tabell som viser funn av kardedskkuler fra metallsøket.....[Feil! Bokmerke er ikke definert.](#)¹⁶

Viken viser vei.

Postadresse: Viken fylkeskommune,
Postboks 220, 1702 Sarpsborg
Sentralbord: 32 30 00 00
post@viken.no

